

Araştırma Makalesi

Sosyal Bilgiler Dersinde Vatandaşlık Aktarımına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi

Analyzing the Views of Social Studies Candidate Teachers on Citizenship Transposition in Social Studies Course

Research Article

M. S. KORKMAZ*¹

Hakan ATAÇ²

Karamanoğlu Mehmetbey
Uluslararası Eğitim
Araştırmaları Dergisi

Aralık 2021
Cilt 3 Sayı 2
Sayfalar: 72-80
<http://dergipark.gov.tr/ukmead>

* Sorumlu Yazar

Makale Bilgileri

Geliş : 26.04.2021
Kabul : 23.11.2021

DOI: 10.47770/ukmead.928199

Özet

Bu çalışma, sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık aktarımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüş ve düşünceleri incelemek amacıyla 2018-2019 eğitim öğretim yılında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda 2. ve 4. sınıfta okuyan 23 erkek, 27 kadın olmak üzere toplam 50 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu kapsamda sosyal bilgiler öğretmen adaylarına uzman görüşleri alınarak hazırlanmış 5 açık uçlu soru sorulmuştur. Görüşmeden elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışmadan ortaya çıkan sonuçlara göre; sosyal bilgiler öğretmen adayları vatandaşlık kavramını hak ve sorumluluk bağlamında tanımlamaktadır. Öğretmen adayları vatandaşlık eğitiminin verilmesindeki temel amacı benzer şekilde hak ve sorumlulukları öğretmek olarak görmektedir. Öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinin gelecek nesillere vatandaşlık aktarımı sağlamada etkili olduğunu düşünmekte ve sosyal bilgiler dersinin bu bağlamda üzerine düşen görevi yerine getirdiğini belirtmektedir. Sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitiminin daha iyi yürütülmesine ilişkin olarak ise öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinin toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık, Vatandaşlık Aktarımı, Nitel Araştırma

Abstract

This study was carried out with a total of 50 teacher candidates, 23 male and 27 female studying in the 2nd and 4th grade at Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Education, Social Studies Education, in the 2018-2019 academic year in order to analyze the opinions and thoughts of social studies candidate teachers on the transposition of citizenship in social studies course. Qualitative research method was used in the study. Semi-structured interview form was used to collect research data. Social studies teacher candidates were asked 5 open-ended questions prepared by taking expert opinions. The data obtained from the interviews were analyzed by content analysis. According to the results of the study, social studies candidate teachers define the concept of citizenship as part of rights and responsibilities. Candidate teachers similarly see the main purpose of providing citizenship education as teaching their rights and responsibilities. Candidate teachers think that social studies course is effective in providing the transposition of citizenship to future generations and state that social studies course fulfills its duty in this context.

Social Studies, Citizenship, Citizenship Transposition, Qualitative Research **Keywords**

International Journal of
Karamanoğlu Mehmetbey
Educational Research

December 2021
Volume 3 No 2
Pages: 72-80
<http://dergipark.gov.tr/ukmead>

* Corresponding author

Article Info:

Received : 26.04.2021
Accepted : 23.11.2021

DOI: 10.47770/ukmead.928199

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, mskorkmaz@mehmetakif.edu.tr ORCID:0000-0001-5640-9487

²Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı yüksek lisans öğrencisi, hakan.atac@gmail.com ORCID:0000-0001-5949-4883

GİRİŞ

Vatandaşlık eski çağlardan günümüze sürekli üzerinde tartışılan bir kavramdır. Tarihsel süreç içerisinde vatandaşlık kavramı devlete bağlılık, vatanseverlik, devletin belirlediği kurallara uyma olarak görülmüştür (Göl, 2013). Son yıllarda ise vatandaşlık kavramı küreselleşmenin etkisi, yeni dış göç hareketleri ve devlet egemenliğinin zayıflamasına bağlı olarak değişerek yeni anlamlar kazanmıştır (Töre, 2017). Vatandaşlık kavramının anlam dünyasındaki bu değişim vatandaşlık ile ilgili olarak yapılan tanımlara da yansımıştır. Vatandaşlık, Demir ve Acar (1992) tarafından, “Anne ve babanın uyruğuna, üzerinde dünyaya gelinen ülkeye veya yasaların gerektirdiği belirli şartları taşıyıp taşımamaya bağlı olarak belirlenen ve kişilerin hangi devlet veya hangi millete bağlı olduklarını ifade eden kimlik” olarak tanımlanmıştır. Aybay (1998) ise vatandaşlığı, “Egemenliğin ulustan kaynaklandığı demokratik cumhuriyet rejimlerinde kişi ile devlet arasında kurulan hukuki bir bağdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Pamuk’a (2007) göre ise vatandaşlık, “Yasal ve politik statüde de bazı hakları (sivil, politik, sosyal) elde etmesine izin verilmiş, birey olarak bazı görevlerle (vergi, askere gitme, sadakat) politik toplumla ilişkide olan ve devletin kolektif yaşamına dâhil olabilme yeteneğine sahip olmaktır.” Genel olarak vatandaşlık, bir politik kurum ya da devletin bir parçası olarak kişinin kendisine verilen haklar ve sorumluluklar çerçevesinde yaşamını sürdürme durumu olarak tanımlanabilir. Vatandaşlık kavramı üzerine etki eden dönemsel ihtiyaç ve hedefler gözetilerek yapılan farklı görüş ve yorumlar vatandaşlık eğitiminin önemini artmasına da neden olmuştur. Bugün dünyada vatandaşlık kavramının öğretilmesinde, vatandaşlık bilincinin genç kuşaklara kazandırılmasında eğitim ve öğretim yadsınamaz bir öneme sahip hale gelmiştir. Eğitimin temel amacı, kişileri yaşadığı toplumun ve toplumun bağlı olduğu çağdaş dünyanın uyumlu bir üyesi haline getirerek onları çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatmaktır (Serin, Güneş ve Değirmenci, 2015). Günümüz toplumlarında var olan her siyasal rejim kendi değerlerini benimseyecek, kendi yönetim ve rejiminin devamlılığını sağlayacak bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu duruma bağlı olarak ülkemiz eğitim sistemine de belirli amaçlar etrafında yön verilmiştir. Ülkemizde eğitim sisteminin genel amacı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 2’de verilmiştir. Bu amaca göre;

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmektir.

Milli Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen bu amaç doğrultusunda ülkemizde vatandaşlık eğitimi kimi zaman tarih ve coğrafya gibi disiplinler aracılığıyla kimi zamanda sosyal bilgiler gibi farklı disiplinlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan disiplinler arası bir ders ile verilmiştir. Nitekim esas itibarıyla sosyal bilgiler dersinin başlıca amacı vatandaş yetiştirmektir. Bu durum ABD’de sosyal bilgiler denilince akla gelen ilk kurum olan ABD Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi NCSS (National Council for the Social Studies) tarafından şu şekilde belirtilmiştir: Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır (NCSS, 1993). NCSS’in belirttiği gibi sosyal bilgiler vatandaşlık ilişkisi sosyal bilgiler ile ilgili olarak yapılan tanımlara da yansımıştır. Bu tanımlara göre sosyal bilgiler,

Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içerisinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2005).

Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır (Öztürk, 2006). 2005 yılında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nı hazırlayan komisyon tarafından yapılan tanıma göre ise sosyal bilgiler;

Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB 2005).

Sosyal bilgiler ile ilgili yapılan farklı tanımlarda vatandaşlık kavramının vurgulanmasının nedeni vatandaşlık kavramının sosyal bilgiler içerisindeki en eski yaklaşım olmasının yanında sosyal bilgiler dersinin en kapsamlı amacının iyi ve etkili vatandaş yetiştirmek olmasından kaynaklanmaktadır. Esas itibarıyla ABD’de 1916 yılında sosyal bilgiler dersine ihtiyaç duyulmasının başlıca nedeni, o günlerdeki toplumsal dönüşümün bunalımlarından insanları kurtarmak ve böylece “Amerikan vatandaşlığı” kavramını benimsetmektir (Safran, 2008). Sosyal bilgiler öğretimi içerisindeki üç temel yaklaşımdan birisi olan vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı bu amaçlar etrafında gelişerek sosyal bilgiler öğretimi içerisindeki ilk eğitim geleneği olarak ortaya çıkmıştır. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımının temel amacı toplumun yapı taşlarını oluşturan ortak düşünce, değer, inanç ve fikir birliği gerektiren konuların erken yaşlardan itibaren toplumun geleceği olan çocuklar ve gençlere öğretilerek onların içerisinde yaşadıkları topluma aidiyet duygularıyla bağlanmalarını sağlamak, onları toplum yapısına uyumlu hale getirmek ve böylece devlet otoritesinin istediği vatandaş profilinin yetiştirilmesi sağlamaktır. Bu öğretim yaklaşımının sosyal bilgiler dersinin temel amacı haline gelmesiyle birlikte sosyal bilgiler dersi ilköğretim düzeyindeki öğrencilere vatandaşlık bilinci kazandırılması amaçlanan mihver bir ders konumuna gelmiştir.

Vatandaş yetiştirme konusunda sosyal bilgiler dersinin bu denli önemli bir konuma gelmiş olması bu dersin amaçlarının başarıya ulaşmasında önemli bir konumda olan sosyal bilgiler öğretmenlerine büyük sorumluluklar yüklemiştir. Bu kapsamda vatandaşlık aktarımı bağlamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin düşünceleri, bakış açıları önemli bir

konumdadır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık aktarımı konusundaki görüş ve düşüncelerini incelemektir.

Araştırmanın Amacı

Bir ülkenin devamlılığını sağlaması toplumdaki bireylere belirli bilgi, beceri, yetenek ve devletin istediği kişilik özelliklerinin kazandırılmasına bağlıdır. Vatandaşlık bilinci bu kapsamda bireylere erken yaşlarda başlayarak kazandırılması gereken en önemli kavramdır. Bu nedenle vatandaş yetiştirmek günümüz toplumlarındaki eğitim sistemlerinin en temel amaçlarından birisi haline gelmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için ülkelerin eğitim sistemlerinde kimi zaman ayrı dersler kullanılırken kimi zaman çok disiplinli ve disiplinlerarası yaklaşımla oluşturulmuş dersler tercih edilmektedir. Ülkemizde ise ilköğretim düzeyinde bireylere vatandaşlık bilinci kazandırmaya yönelik olarak sosyal bilgiler dersi kullanılmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık aktarımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüş ve düşüncelerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre vatandaşlık nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre vatandaşlık eğitiminin verilmesindeki temel amaçlar nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinin gelecek nesillere vatandaşlık aktarımı hususunda etkili olduğunu düşünüyor mu?
4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersi etkili vatandaşlar yetiştirme konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmekte midir?
5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitiminin daha başarılı bir şekilde sürdürülmesi hususunda önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık aktarımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Durum çalışması ise araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlanmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2014). Durum çalışmasında duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık aktarımına ilişkin görüşlerini derinlemesine incelemek, resmedebilmek amaçlandığından araştırma süreci durum çalışması desenine uygun olarak yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir (convenience sampling) durum örnekleme kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örneklem, katılımcılara daha kolay bir şekilde ulaşılabilmesinden dolayı araştırmacılar tarafından daha sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir (Kemper, Stringfield ve Teddlie, 2003, Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın çalışma grubu gönüllülük esasına göre, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda ikinci ve dördüncü sınıfta öğrenim görmekte olan 23 erkek, 27 kadın olmak üzere toplam 50 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adayları görüşme yapılan sıraya göre ÖA1, ÖA2,..., ÖA49, ÖA50 olarak kodlanmıştır. Çalışma etiği kapsamında araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarından kişisel bilgiler talep edilmemiştir.

Tablo 1.

Öğretmen Adaylarına Ait Demografik Bilgiler

Sınıf Düzeyi	Cinsiyet	f	%
2	Erkek	16	66.7
	Kadın	8	33.3
4	Erkek	7	26.9
	Kadın	19	73.1

Veri Toplama Aracı

Çalışmaya ilişkin verilerin toplanması sürecinde araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu amaçla araştırmacılar tarafından katılımcılara uygulanmak üzere beş (5) adet açık uçlu sorundan oluşan bir görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formunda yer alan maddelere ilişkin iki alan uzmanının ve bir nitel araştırma yöntemi uzmanının görüşlerine başvurulmuş, gerekli düzenlemenin yapılmasından sonra görüşme formunda yer alan sorular araştırma

kapsamı dışında tutulan 5 öğretmen adayına uygulanmış, ortaya çıkan eksiklik ve yanlışlıkların düzeltilmesinin ardından çalışma grubunda yer alan öğretmen adaylarına yöneltilmiştir.

Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden birisidir (Özdemir, 2010). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışmada elde edilen veriler şu şekilde analiz edilmiştir: İlk olarak öğretmen adaylarından elde edilen veriler, sistematik olarak soru temelli gruplandırılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İkinci aşamada elde edilen verilerin temaları belirlenmiştir. Üçüncü aşamada kodlar ve temalar düzenlenmiştir. Dördüncü ve son aşamada ise elde edilen veriler araştırmacılar tarafından çözümlenip yorumlanırken öğretmen adaylarına görüşmeye katıldıkları sıraya göre ÖA1, ÖA2, ÖA3,..., ÖA39, ÖA40 şeklinde kodlar verilmiştir. Elde edilen verilerin frekans dağılımları ve yüzdelik değerlerine tablolar aracılığıyla bulgular bölümünde yer verilmiştir. Çalışmada güvenilirlik, çalışmaya katılan öğretmen adaylarının sorulan sorulara verdikleri cevapların doğru anlaşılıp anlaşılmadığı, elde edilen verilerin analizinin başka bir araştırmacı tarafından da çözümlenmesi ve öğretmen adaylarının fikirleri, düşünceleri ve eğilimlerinin bütün gerçekliği ile ortaya konulması yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada araştırmacının geçerlik ve güvenilirliği üçgenleme yöntemi kullanılarak sağlanmıştır. Üçgenleme yöntemi; yöntemsel üçgenleme, veri üçgenleme, araştırmacı üçgenleme ve kuramsal üçgenleme şeklinde 4 çeşit yöntemi kapsamaktadır. (Patton, 1999). Bu çalışmada güvenilirliği sağlamak için üçgenleme yöntemi kapsamında araştırmacı üçgenleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı üçgenleme verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarında birden fazla uzmanın yer alması durumudur (Başkale, 2016). Çalışmada geçerlik analiz sürecinde ortaya çıkan bulguların doğrudan alıntılarla verilmesiyle sağlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık aktarımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine ait bulgular tablolar halinde sunulmaktadır. Öğretmen adaylarının araştırmacının problem cümlesi olan "Sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık aktarımı konusundaki etkisine yönelik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri nelerdir?" çerçevesinde oluşturulan sorulara verdiği cevaplar alt problemler halinde aşağıda verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmacının birinci alt problemi "Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre vatandaşlık nedir?" olarak belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının birinci alt probleme ilişkin görüşleri Tablo 2.'de verilmektedir.

Tablo 2.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlığa İlişkin Cevapları

	f	%
Ülkeye Bağlılık	15	30.0
Hak ve Sorumluluk	26	52.0
Uyruk Bağı	6	12.0
Toplum Yararı	3	6.0

Tablo 2'de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmen adaylarının araştırmacının birinci alt problemine ilişkin vermiş oldukları cevaplar ülkeye bağlılık (%30.0), hak ve sorumluluk (%52.0), uyruk bağı (%12.0), toplum yararı (%6.0) olmak üzere 4 tema şeklinde verilmiştir. Öğretmen adaylarının bazılarının alt problem kapsamında oluşturulan temalara ilişkin ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Vatandaşlığı hak ve sorumluluk olarak ifade eden öğretmen adaylarından bazıları vatandaşlığı; "Vatandaşlık bir kişinin kanunlar çerçevesinde belirli sorumluluklarını yerine getirmesidir." (ÖA11), "Vatandaşlık vatana karşı göre ve sorumluluklarını yerine getirmektir." (ÖA20), "Vatandaşlık hak ve görevlerini bilen vatandaşlar yetiştirmek amacıyla verilen bir disiplindir." (ÖA24), "Görev ve sorumluluklarını yerine getiren toplumda yaşayan insanlara örnek olacak davranışlar sergileyen kişilerdir." (ÖA26), "Bireyin kendi haklarının farkında olması ve kendi üzerine düşen görev ve sorumluluklarıdır." (ÖA37) şeklinde tanımlamışlardır. Vatandaşlığı ülkeye bağlılık olarak ifade eden öğretmen adaylarından bazıları vatandaşlığı; "Bir ülkeye aidiyet bağı ile bağlı olmaktır." (ÖA14), "Sınırları belirli bir ülkede uyulması gereken kurallara uyan vatanın gerektirdiği gibi yaşayan vatanın üstüne yüklediği vazifeyi üstlenen vatani için çalışan dürüst insanlardır." (ÖA36), "Belli bir devlete bağlılık gösteren o ülkenin tüm vatandaşlarını kapsayan bir kavramdır." (ÖA39), "Üzerine düşen vefa borcunu ödemek, ülkesine bağlı bir birey olmaktır." (ÖA42), "Bir devlete bağlı olmamız anlamına gelmektedir." (ÖA50) şeklinde tanımlamışlardır. Vatandaşlığı uyruk bağı olarak ifade eden öğretmen adaylarından bazıları vatandaşlığı; "Aynı kökenden, uyuştan gelen devlete bağlı kişilere vatandaş denir." (ÖA7), "Uyruk bağı ile devlete bağlı gerçek kişilerin sahip olduğu durumdur." (ÖA19), "Belirli bir uyruğa sahip kişilerin sahip olup devletine ve milletine bağlı kişilere denir." (ÖA27). "Aynı kimliğe sahip uyruk olarak aynı kökten gelen kişilere denir." (ÖA48) şeklinde tanımlamışlardır. Vatandaşlığı toplum yararı olarak ifade eden öğretmen adaylarından bazıları vatandaşlığı; "Toplum yararı uğruna bir araya gelen bireylere vatandaş denir." (ÖA9), "Ülkesi için çalışan toplum yararını gözetken kişi vatandaştır." (ÖA12) şeklinde tanımlamışlardır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre vatandaşlık eğitiminin verilmesindeki temel amaçlar nelerdir?” olarak belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının alt probleme ilişkin cevapları Tablo 3.’de verilmektedir.

Tablo 3.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Vatandaşlık Eğitiminin Temel Amacı

	f	%
İyi Birey, Vatandaş Yetiştirmek	10	20.0
Hayata Hazırlamak	1	2.0
Toplum Yararı Sağlamak	3	6.0
Hak ve Sorumlulukları Öğretmek	15	30.0
Etkili Vatandaş Yetiştirmek	4	8.0
Bilinçli Vatandaş Yetiştirmek	9	18.0
Ülkenin Devamlılığını Sağlamak	2	4.0
Ülkesini Seven Bireyler Yetiştirmek	6	12.0

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin vermiş oldukları cevaplar iyi birey, vatandaş yetiştirmek (%20.0), hayata hazırlamak (%2.0), toplum yararı sağlamak (%6.0), hak ve sorumlulukları öğretmek (%30.0), etkili vatandaş yetiştirmek (%8.0), bilinçli vatandaş yetiştirmek (%18.0), ülkenin devamlılığını sağlamak (%4.0) ülkesini seven bireyler yetiştirmek (%12.0) olmak üzere 8 tema şeklinde verilmiştir.

Tablo 3.’de görüldüğü gibi öğretmen adayları vatandaşlık eğitiminin temel amacına ilişkin ifadeleri en çok “Hak ve sorumlulukları öğretmek” teması altında toplamıştır. Bu temayı başlıca takip eden temalar “İyi birey, vatandaş yetiştirmek” ve “Bilinçli vatandaş yetiştirmek” temalarıdır. Öğretmen adaylarından bazılarının bu temalara ilişkin ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Hak ve sorumlulukları öğretmek temasıyla ilgili olan öğretmen adaylarının cevaplarından bazıları; “Hayata başlarken vatandaşlığımızın sorumluluklarını ve ahlaki gerekliliklerini yerine getirme yollarını ve bu konularda bizi geliştirip hazırlamak.” (ÖA2), “Vatandaşın görevlerinin sorumluluklarının ve haklarının bilincinde olmasını sağlamak.” (ÖA34), “Kurallara uyan, hak ve sorumluluklarını bile bireylere yetiştirmek.” (ÖA47), “Hak ve sorumluluklarının farkında bireylere yetiştirerek devletin devamlılığını sağlamak.” (ÖA50), İyi birey, vatandaş yetiştirmek ile ilgili cevap veren öğretmen adaylarından bazıları; “İyi birer vatandaş yetiştirmek ve vatandaşları belli konularda bilgilendirmektir.” (ÖA1), “Temel amaç iyi vatandaşlar yetiştirmektir.” (ÖA6), “İyi vatandaş, dürüst insan yetiştirilmesi amaçlanır.” (ÖA9), Bilinçli vatandaşlar yetiştirmek ile ilgili cevap veren öğretmen adaylarından bazıları; “Kendi ve toplumun haklarını bilen bilinçli kişiler yetiştirmek” (ÖA5), “Bireylerin bilinçlenmesini sağlamak ve bilinçli vatandaşlar yetiştirmek”, “Temel amaç vatanını, milletini seven, koruyup gözeten bilinçli vatandaşlar yetiştirmektir.” (ÖA21), Ülkesini seven bireyler yetiştirmek temasıyla ilgili cevap veren öğretmen adaylarından bazıları; “Ülkesini seven ülkesinin geleceğinde rol oynayacak bireyler yetiştirmek” (ÖA12), “Ülkesini seven ve koruyan vatandaşların yetişmesini sağlamak” (ÖA27), “Ülkesini seven ona sadık bireyler yetiştirmek.” (ÖA38), Etkili vatandaş yetiştirmek ile ilgili cevap veren öğretmen adaylarından bazıları; “Etkili bireyler yetiştirerek toplumsal güven ve huzurun sağlanmasına katkıda bulunmak.” (ÖA13), “Etkili vatandaşlar yetiştirmek. Yani tarihini bilen, entelektüel, toplum sorunlarına karşı duyarlı bireyler yetiştirmek.” (ÖA19), Toplum yararı sağlamak olarak cevap veren öğretmen adaylarından bazıları; “Toplum düzeyini yükseltmek, topluma ve ülkeye faydalı bireyler yetiştirmek.” (ÖA11), “Bireylerin topluma yararlı bir vatandaş olmasını sağlamak.” (ÖA31), Ülkenin devamlılığını sağlamak şeklinde cevap veren öğretmen adaylarından bazıları, “Temel amaç ülkenin devamlılığı sağlamaktır bunun için istenilen düzeyde belirli hedeflere odaklanılarak bu eğitim verilir.” (ÖA24), Hayata hazırlamak olarak cevap veren öğretmen adaylarından bazıları da; “Temel amaç bireyi yaşama ve hayata hazırlamaktır.” (ÖA22) şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Sosyal bilgiler öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinin gelecek nesillere vatandaşlık aktarımı hususunda etkili olduğunu düşünüyor mu?” olarak belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının alt probleme ilişkin cevapları Tablo 4.’te verilmektedir.

Tablo 4.

Sosyal Bilgiler Dersinin Vatandaşlık Aktarımındaki Etkisi

	f	%
Etkili	38	76.0
Kısmen Etkili	3	6.0
Etkili Değil	9	18.0

Tablo 4’te görüldüğü gibi öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinin gelecek nesillere vatandaşlık aktarımındaki etkisine ilişkin ifadeleri %76.0 etkili, %6.0 kısmen etkili, %18.0 etkili değil şeklindedir. Öğretmen adaylarının bazılarının alt problem kapsamındaki ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık aktarımında etkili olduğunu ifade eden öğretmen adaylarından bazıları; “Etkilidir çünkü sosyal bilgiler eğitimi her türlü sorumluluklarımızı öğrenmemizi sağlıyor.” (ÖA3), “Etkili çünkü iyi bir birey olarak topluma fayda sağlamak

için sosyal bilgiler önemli bir derstir.” (ÖA10), “Etkilidir sosyal bilgiler öğrenciyi topluma alıştırmaya, kişinin çevre ile uyumlu hale gelmesini amaçlıyor. Aslında vatandaşlık dediğimiz şeyde budur. Bu yüzden önemlidir.” (ÖA11), “Sosyal bilgiler dersi vatandaşlık aktarımı için oldukça etkili bir derstir. Vatandaşlık dersleri tarihle iç içe olarak verilmektedir. Temel haklarımızın hangi anayasa ile korunduğu, anayasamızda hangi görevlerden bahsedildiği bu sosyal bilgiler ders kapsamında öğrencilere verilmektedir.” (ÖA24), “Etkilidir sosyal bilgiler dersinde vatandaşlığın temeli atılır. Çocuk ya da birey daha küçükken alıştırmalı, eğitilmelidir. Disiplin bakımından sosyal bilgiler çok geniş ve bu yönden etkin vatandaşlar yetiştirebilir.” (ÖA31), “Vatandaşlık sosyal bilgiler dersinin disiplinlerinden birisidir. Sosyal bilgiler geniş bir alandır toplumun her kesimine her konuda hitap eder bu yüzden etkilidir.” (ÖA34), Sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık aktarımında kısmen etkili olduğunu ifade eden öğretmen adaylarından bazıları; “Etkisi vardır ama bu etki çokta belirleyici değildir. Çünkü aktarılmaya çalışılan vatandaşlık düşüncesi biraz teoride kalmaktadır.” (ÖA20), “Aslına bakarsak etkili ancak yeterli değil. Sosyal bilgiler dersi dediğimiz alan kendi içerisinde birçok disiplin içeriyor. Bu nedenle zaman kısıtlı kalıyor. Bence vatandaşlık ayrı bir ders olarak verilmelidir.” (ÖA43) şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler dersi vatandaşlık aktarımında etkili değil şeklinde ifade eden öğretmen adaylarından bazıları da; “Bana göre etkili değil çünkü ders kitapları bazı konularda yetersiz bazı konularda ise öğrencilerin seviyesine uygun değil.” (ÖA27), “Sosyal bilgiler dersi vatandaşlık aktarımı konusunda yetersiz kalmaktadır. Çünkü vatandaş ülkenin kendisidir diyebiliriz ve dolayısıyla ayrı bir disiplin olarak vatandaşlık eğitimi verilmez. Bu eğitim yetersiz kalırsa toplum da aksar.” (ÖA30), “Etkili değildir çünkü konular yüzeysel anlatılıyor derinlemesine inilmiyor. Ayrıca konularda birbirinden bağımsız olduğu için sosyal bilgiler dersinde çocuklar üzerinde duramıyor.” (ÖA36), “Etkili olduğunu düşünmüyorum. Sosyal bilgiler genç nesillere vatandaşlık aktarımında yetersiz kalıyor. Programda güncelleme yapılmalıdır.” (ÖA40) şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersi etkili vatandaşlar yetiştirme konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmekte midir?” olarak belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının alt probleme ilişkin cevapları Tablo 5.’de verilmektedir.

Tablo 5.

Sosyal Bilgiler Dersinin Etkili Vatandaş Yetiştirmedeki Sorumluluğu

	f	%
Yerine Getirmektedir	29	58.0
Kısmen Yerine Getirmektedir	7	14.0
Yerine Getirmemektedir	14	28.0

Tablo 5’den anlaşıldığı gibi araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında öğretmen adaylarının (%58.0)’ı sosyal bilgiler dersinin etkili vatandaş yetiştirme konusunda üzerine düşen görevi yerine getirdiği şeklinde görüş ifade ederken, (%14.0)’ı kısmen yerine getirdiği, (%28.0)’ı ise yerine getirmediği şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Öğretmen adaylarından bazıların alt probleme ilişkin ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin etkili vatandaşlar yetiştirme konusunda üzerine düşen görevi yerine getirdiğini ifade eden öğretmen adaylarından bazıları; “Kesinlikle yerine getirmektedir. Çünkü günümüzde etkin vatandaşların büyük çoğunluğu sosyal bilgiler aracılığıyla yetiştirilir.” (ÖA5), “Sosyal bilgiler dersi görevini yerine getirmektedir. Fakat daha da toplumu katarak genişletmemiz gerekir. Çünkü eğitim sadece okullarda olmamalıdır.” (ÖA6), Sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere pek çok alanda temel sağlanmaktadır. Bu bakımdan ben sosyal bilgilerin üzerine düşen görevi yerine getirdiği fikrindeyim.” (ÖA11), “Sosyal bilgiler dersi sayesinde öğrenciler temel haklarını öğrenmekte ve bunları nasıl kullanacağını bilmektedir. Bunun yanında devlete karşı ne gibi sorumluluklarının olduğunu da öğrenmektedir. Bu yüzden evet yerine getirmektedir.” (ÖA24), “Yerine getirmektedir. Çünkü geçmişte ve günümüzde değerlerimiz her şekilde derste işleniyor. Sadece geçmişe ya da sadece geleceğe bağlı kalınmıyor.” (ÖA28) şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinin etkili vatandaşlar yetiştirmede üzerine düşen görevi kısmen yerine getirdiğini ifade eden öğretmen adaylarından bazıları, “Biraz pasif kalmaktadır. Yeni yetişen çoğu birey haklarını özellikle bilmemektedir. Bunun neticesinde toplumda var olma gücü çökmektedir.” (ÖA8), “Kısmen getirmektedir. Çünkü derste bu sadece öğretilir fakat öğrenileni uygulamak kişiye kalmıştır.” (ÖA21), “Tam olarak yerine getirdiğini düşünmüyorum. Daha çok vatandaşlık konularında etkinlikler düzenlenmelidir.” (ÖA26) şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinin etkili vatandaşlar yetiştirmede üzerine düşün görevi yerine getirmediğini ifade eden öğretmen adaylarından bazıları da; “Maalesef ki hayır çünkü bence lisans düzeyinde verilen eğitim yetersiz kalmakta.” (ÖA22), “Getirmemektedir. Ders kitapları bu konuda çok yetersiz ne yazık ki.” (ÖA27), “Şuanda yerine getirdiğini düşünmüyorum. Çünkü haberlerde bir sürü olumsuz örnek dolu her gün görüyoruz. Bu şartlar altında nasıl yerine getirdiğini düşünülebilir ki sadece pratikte kalıyor. Uygulamaya gelince işler değişiyor.” (ÖA38), “Hayır genellikle tarih ve coğrafya disiplinine ağırlık veriliyor. Bence vatandaşlık ayrı bir ders olarak okutulmalıdır. Bu haliyle sosyal bilgiler içerisinde yeteri kadar ilgi görmüyor bundan dolayı bir katkı sağlamıyor.” (ÖA50) şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitiminin daha başarılı bir şekilde sürdürülmesi hususunda önerileri nelerdir?” olarak belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının alt probleme ilişkin cevapları Tablo 6.’da verilmektedir.

Tablo 6.*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Eğitime İlişkin Önerileri*

	f	%
Toplumsal Yaşamla Bütünleştirilmeli	18	36.0
Ders Saati Arttırılmalı	11	22.0
Örnek Olay	12	24.0
Tv, Film, Belgesel	4	8.0
Drama	2	4.0
Ayrı Ders Olarak Verilmeli	2	4.0
Sınav Odaklı Anlayış Terk Edilmeli	1	2.0

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitiminin daha başarılı bir şekilde sürdürülmesi hususunda önerileri “Toplumsal Yaşamla Bütünleştirilmeli”, “Örnek Olay”, “Ders Saati Arttırılmalı”, “Tv, Film, Belgesel”, “Drama”, “Ayrı Ders Olarak Verilmeli”, “Sınav Odaklı Anlayış Terk Edilmeli” olmak üzere 7 tema şeklinde verilmiştir.

Toplumsal yaşamla bütünleştirilmeli teması %36.0 ile öğretmen adayları arasında en çok belirtilen tema olurken, bu temayı %24.0 ile örnek olay, %22.0 ders saati arttırılmalı temaları izlemektedir. Öğretmen adaylarının bazılarının alt problem kapsamındaki ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi şeklinde görüş belirten öğretmen adaylarından bazıları; “*Öğrencilerin toplumla iç içe bir yapıda ders işleme yapılarak, inceleyerek ve analiz ederek olaylara yaklaşımları ve gözlemlenmeleri daha etkili olabilir.*” (ÖA1), “*Sınıf ortamında bilgi verilmeli daha sonra gerçek hayatta gözlem yapılmalıdır.*” (ÖA23), “*Öğrencilere konu ile alakalı sadece bilgi verilip geçilmemeli. Öğrencileri vatandaşın içine çıkararak daha aktif rol oynaması lazım. Bu şekilde vatandaşlık eğitimi daha kalıcı ve daha anlaşılır olacağını düşünüyorum.*” (ÖA29), Örnek olay yönteminin kullanılmasına yönelik görüş belirten öğretmen adayların bazıları; “*Örnek olay yöntemi kullanılarak ders işlenebilir bu sayede daha kalıcı olur*” (ÖA10), “*Örnek olay çerçevesinde konunun öğretilmesi etkili olacaktır. Ders soyutluktan arındırılmalıdır.*” (ÖA24), “*Örnek olay yöntemi ile dersler işlenebilir bu sayede öğrenciler konuyu daha iyi öğrenmiş olur ve öğrendikleri bilgiler kalıcı hale gelir.*” (ÖA47), Ders saatinin arttırılması gerektiği şeklinde görüş belirten öğretmen adayları; “*Ders saatinin arttırılması etkili olacaktır.*” (ÖA3), “*Dersin amaçlarına ulaşması için ders saatinin arttırılması gerekir.*” (ÖA31), “*Vatandaşlık eğitiminin tam olarak amaçlarına ulaşması için ders saati arttırılmalı.*” (ÖA50), Tv, Film, Belgesel kullanılması gerektiği şeklinde görüş belirten öğretmen adaylarından bazıları; “*Vatandaşlık ile alakalı filmler, belgesellerden yararlanılabilir.*” (ÖA22), “*Filmlerden ve belgesellerden yararlanılabilir.*” (ÖA45), Vatandaşlık eğitiminin başarılı bir şekilde sürdürülmesi için drama kullanılması gerektiği şeklinde görüş belirten öğretmen adaylarından bazıları; “*Drama yöntemi kullanılarak sınıf içerisinde canlandırmalar yapılabilir böylece öğrenilen bilgilerin kalıcılığı artar.*” (ÖA36), Ayrı ders olarak verilmeli şeklinde görüş belirten öğretmen adaylarından bazıları; “*Vatandaşlığın ayrı bir ders olarak verilmesinin daha doğru olacağını düşünüyorum.*” (ÖA39), Sınav odaklı anlayış terk edilmeli şeklinde görüş belirten öğretmen adaylarından bazıları da; “*Dersin amaçlarına ulaşabilmesi daha iyi vatandaşlar yetiştirilmesi için sınav odaklı anlayışın terk edilmesi gereklidir.*” (ÖA19) şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Vatandaşlık, tarihsel süreç içerisinde üzerinde farklı görüş ve fikir farklılıklarının yaşandığı tartışmalı bir kavramdır. Bu durumun birçok sebebi olmakla birlikte vatandaşlık kavramının üzerinde bir uzlaşıya varılamamış olmasının en önemli sebebi egemen gücün (iktidar, rejim) vatandaşlık kavramına kendi ihtiyaç ve hedefleri doğrultusunda yaklaşmasından kaynaklanmaktadır. Günümüz dünyasından her siyasal rejim kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda istediği insan tipini yetiştirmek için bireylere belirli ilkeler doğrultusunda vatandaşlık eğitimi vermektedir. Bu durum ülkelerin hedefleriyle vatandaşlık eğitiminin hedeflerini benzer hale getirmektedir. Sonuç olarak da gerek vatandaşlık kavramı gerekse vatandaşlık eğitimi küreselleşmenin etkisiyle giderek daha küçük bir hâl alan günümüz dünyasında giderek önemli bir yere gelmektedir. Ülkemizde vatandaşlık eğitimi, sosyal bilgiler dersi ile belirli yaş düzeyine sahip öğrencilere verilmektedir. Bu durum vatandaşlık eğitimi açısından sosyal bilgiler dersini önemli bir konuma getirmekle birlikte sosyal bilgiler öğretmenlerine düşen sorumluluğu da arttırmaktadır. Çalışmanın bu kapsamda etrafında amacı vatandaşlık eğitiminde önemli bir konumda olan sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık aktarımı konusundaki etkisine ilişkin olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüş ve düşüncelerini ortaya koymaktır. Bu amaç etrafından gerçekleştirilen çalışma kapsamında araştırılan alt problemlere ilişkin olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Birinci alt probleme ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yöneltilen “Vatandaşlık nedir?” sorusuna öğretmen adaylarının “Hak ve sorumluluk” görüşünde yoğunlaştıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının bu görüşü ifade etmelerinde vatandaşlık kavramının taşıdığı anlam mahiyetinin ülkemiz eğitim sistemi başta olmak üzere farklı alanlarda hak ve sorumluluk etrafında şekillenmesinin etkili olduğu söylenebilir.

İkinci alt probleme ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yöneltilen “Size göre vatandaşlık eğitiminin verilmesinde temel amaçlar nelerdir?” sorusuna öğretmen adaylarının “Hak ve sorumlulukları öğretmek” görüşünde yoğunlaştıkları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu görüşü ifade etmeleriyle birinci alt probleme verdikleri cevap arasında rahatlıkla bir bağlantı kurulabilir. Nitekim Çelik (2009) yapmış olduğu doktora tez çalışmasında benzer olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin verilmesindeki temel amacı vatandaşlık görev ve sorumluluklarının öğrenilip uygulanması, hak ve hürriyetlerinin öğretilmesi ve iyi vatandaş olmak için verilen eğitim şeklinde tanımladıkları sonucuna ulaşmıştır.

Üçüncü alt probleme ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yöneltilen “Sosyal bilgiler dersinin gelecek nesillere vatandaşlık aktarımı hususunda etkili olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna öğretmen adaylarının “Etkili” görüşünde yoğunlaştıkları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu görüşü ifade etmelerinde sosyal bilgiler dersinin en temel amacının etkili vatandaş yetiştirmek olmasının yanında vatandaşlık aktarımının sosyal bilgiler dersi içerisindeki en eski yaklaşım olmasının etkili olduğu düşünülebilir.

Dördüncü alt probleme ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yöneltilen “Sosyal bilgiler dersi etkili vatandaşlar yetiştirmede üzerine düşen görevi yerine getirmekte midir?” sorusunda öğretmen adaylarının “Yerine getirmektedir” görüşünde yoğunlaştıkları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu görüşü ifade etmelerinde vatandaşlık eğitimi boyutunda temel yeterliliklerin sosyal bilgiler dersi ile kazandırılması, sosyal bilgiler dersi dışında vatandaşlık aktarımı sağlanabilecek başka bir dersin olmaması ve sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarının iyi ve etkili vatandaşlar yetiştirme etrafında şekillenmesinin etkili olduğu söylenebilir.

Beşinci alt probleme ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yöneltilen “Sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitiminin daha başarılı bir şekilde sürdürülmesi hususunda önerileriniz nelerdir?” sorusuna öğretmen adaylarının “Toplumsal yaşamla bütünleştirilmeli” görüşünde yoğunlaştıkları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu görüşü ifade etmelerinde vatandaşlık eğitiminin sınıf ortamında bir takım bilgileri ezberlemek dışında gerçek yaşamla bütünleştirilmesinin öğrenilen bilgilerin daha kalıcı ve etkili hale gelmesi bakımından önemli görülmesinden dolayı olduğu söylenebilir. Nitekim Som ve Karataş (2015) yapmış oldukları çalışmada günlük yaşamda gerçek hayata yönelik etkinlikler düzenlenmesinin vatandaşlık eğitimi açısından önemine işaret etmişlerdir.

ÖNERİLER

- ✓ Eğitim fakültelerinin sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan derslerde vatandaşlık eğitiminde sosyal bilgiler dersinin rolünü vurgulayacak etkinlikler düzenlenebilir.
- ✓ Sosyal bilgiler ders saati ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili kazanımların sayısı artırılabilir.
- ✓ Sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık konuları ile ilgili edinilen bilgi, beceri ve değerlerin kalıcılığını sağlamaya yönelik etkinliklere yer verilebilir.
- ✓ Yapılan bu çalışmada sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık aktarımındaki etkisine ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri incelenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okulları, özel okullar, kurs ve etüt merkezlerinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin de konu hakkındaki görüşleri incelenebilir.
- ✓ Yapılan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Konuyla ilgili örneklem sayısı yükseltilerek nicel araştırmalar da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aybay, R. (1998). “Teba-İ Osmani’den ‘T.C. Yurttaş’ına Geçişin Neresindeyiz?. Ünsal, A (Ed.), *75. yılda tebaa’dan yurttaş’a doğru* (s. 37-42). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev Edt: Bütün, M. ve Demir, S. B). Ankara: Siyasal Kitap.
- Çelik, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, Ö., & Acar, M. (1992). *Sosyal bilimler sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi, Öztürk C., & Dilek, D. (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (s. 17-52). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Göl, E. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık tutum düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Kemper, E., Stringfield, S., & Teddlie, C. (2003). Sampling strategies in social science research. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research* (pp. 273-296). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 Sayılı Kanun), Resmi Gazete Sayı: 14574, Tarih: 24.06.1973. 12.04.2020 tarihinde indirilmiştir.
- MEB, (2005). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- NCSS (1993). The social studies professional. Washington DC: National Council for the Social Studies
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış, Öztürk, C. (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 21-50), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pamuk, A. (2007, Haziran). *Avrupa vatandaşlığı ve eğitim*. Ulusal Teknik Eğitim, Mühendislik ve Eğitim Bilimleri Genç Araştırmacılar Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli
- Patton, M. Q. (1999). Enhancing the quality and credibility of qualitative analysis. *Health services research*, 34(5 Pt 2), 1189.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 1-19), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Serin, M. K., Güneş, A. M., & Değirmenci, H. (2015). Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile mesleğe yönelik kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 4(1), 21-34.
- Som, İ., & Karataş, H. (2015). Türkiye'de vatandaşlık eğitimi üzerine bir inceleme. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-50.
- Töre, N. (2017). Değişen dünyada vatandaşlık. *Journal of Judgments by the Court of Jurisdictional Disputes/Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (10), 553-595.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık